

GEZ

KARTA ADRESOWA ZABYTKU

3. Miejscowość

INOWROCLAW

1. Nazwa

**HISTORYCZNY UKŁAD
URBANISTYCZNY**

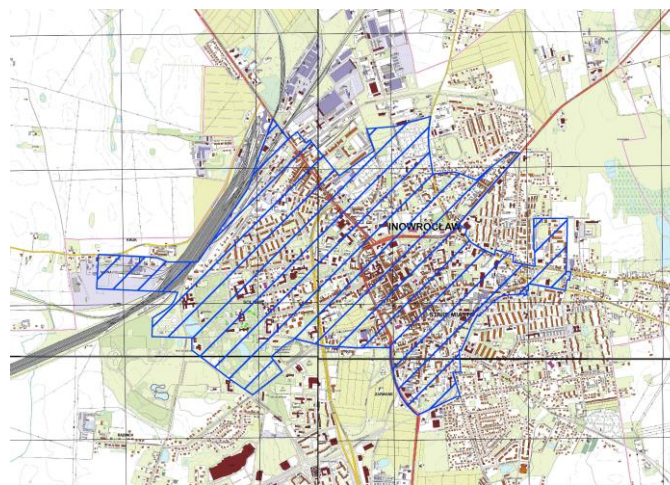
2. Czas powstania

XIII w., XIV-XIX w.

7. Fotografia z opisem wskazującym orientację w stosunku do sąsiednich terenów lub stron świata albo mapa z zaznaczonym stanowiskiem archeologicznym

widok w kierunku północno-zachodnim, na pierwszym planie widoczny Rynek,
źródło: Urząd Miasta Inowrocławia

Inowrocław - fragment mapy w układzie 1992, skala 1:10 000,
zaznaczona lokalizacja obiektu

4. Adres

ulica i nr: **obszar A i B ochrony konserwatorskiej**

nr działki: **obszar**

5. Przynależność administracyjna

województwo **kujawsko-pomorskie**

powiat **inowrocławski**

gmina **Miasto Inowrocław**

6. Formy ochrony

Ustalenie ochrony w Miejscowych Planach Zagospodarowania Przestrzennego Miasta Inowrocławia

8. Historia, opis i wartości

Wzmianki o targu inowrocławskim pojawiły się w dokumentach z 1185 i 1193 r. (pojawiają się pierwsze przykłady użycia nazwy miejscowości: „[in] novo Wladislaw” oraz „[in] novo Wlodizlaw”), będąca w posiadaniu książąt mazowieckich.

Około 1230 r. Konrada I przekazuje władzę nad Kujawami jednemu z synów – Kazimierzowi. Nowy książę wybrał Inowrocław na stolicę księstwa, a ok. 1237, 1238 r. zdecydował o sprowadzeniu franciszkanów do Inowrocławia.

Nowa stolica księstwa została założona w centrum dotąd niezamieszkanego wzniesienia solnego – na południe od osady targowo-rzemieślniczej z kościołem NMP. W opinii historyków i archeologów wytyczenie miasta praktycznie od podstaw – bez uwzględniania wcześniejszego osadnictwa – umożliwiło realizację wzorcowego planu zabudowy kwartałowej, rozmieszczonej wokół kwadratowego rynku (obecny plac rynkowy obejmuje tylko zachodnią część pierwotnego założenia – część wschodnia została zabudowana prawdopodobnie pod koniec wieków średnich). Miasto lokacyjne zajmowało powierzchnię około 16 ha i było obwarowane umocnieniami obronnymi. XVI w. to okres rozwoju gospodarczego i demograficznego, przekładającego się na rozbudowę dawnych i powstawanie nowych przedmieść.

Największy zakres przekształceń obejmował dzielnicę żydowską, ponieważ gęstość jej zaludnienia wyraźnie wzrosła w ciągu XVII w. Inowrocław już po I rozbiórce państwa polskiego znalazł się w obrębie Królestwa Prus i pozostał pod panowaniem Hohenzollernów aż do końca I wojny światowej. Pod pruskim panowaniem usunięto obwarowania miejskie, a w 1788 r. wprowadzono zakaz wznoszenia domów drewnianych, stosowania pokryć dachowych ze słomy lub desek oraz budowania drewnianych kominów. Inowrocław prawdopodobnie pozostałby niewielkim prowincjonalnym miasteczkiem, gdyby w latach 70. XIX w. nie rozpoczęto tu eksploatacji złóż solnych. Dla powodzenia tego przedsięwzięcia decydujące znaczenie miał rozwój pruskiej sieci kolei żelaznych. Złóża solne oraz sieć przewozów osobowych stały się bowiem filarami funkcjonowania działającego od lat 70. XIX w. uzdrowiska, założonego przez spółkę „Towarzystwo Akcyjne Solankowe”. Od 1919 r. Inowrocław przynależał do Polski. Podczas okupacji niemieckiej w okresie 1939–1945 został włączony bezpośrednio do Rzeszy.

Teren miasta lokacyjnego zachowany jest z czytelnym układem pierwotnych ciągów komunikacyjnych, zabytkowymi obiektami sakralnymi, budynkami użyteczności publicznej, wielokondygnacyjną zabudową kwartałową (głównie XIX- i XX-wieczną) i pozostałościami dawnych murów miejskich. Do tego samego typu należą okolice ulic Dworcowej, Poznańskiej (odcinek północny – do zbiegu ulic Staszica i Górniczej) i Narutowicza (tereny sądu, kościoła garnizonowego oraz liceum im. Królowej Jadwigi), a także obszar dawnego Staromieścia z jednym z najbardziej charakterystycznych dla Inowrocławia widoków, czyli układem dwóch położonych w niewielkim wzajemnym oddaleniu kościołów poświęconych Najświętszej Maryi Pannie.

Ważnym elementem jest willowa architektura Alei Sienkiewicza i ulicy Solankowej, a także niewielkiego „osiedla ogrodu” (między aleją Sienkiewicza a ulicami Ratuszową i Ustronie) oraz tzw. Kolonii, czyli powstałego w okresie międzywojennym osiedla patronackiego dla pracowników zakładów sodowych Solvaya w Mątwach.

We wszystkich wymienionych przypadkach obiekty zabytkowe sąsiadują z domami i blokami mieszkalnymi z 2. połowy XX w.

9. Stan zachowania i postulaty dotyczące konserwacji

Historyczny układ urbanistyczny Miasta Inowrocławia uległ częściowym zmianom, w szczególności związanych z wprowadzeniem nowej zabudowy nieharmonizującej z historyczną tkanką. Jednak powojenna i współczesna zabudowa nie spowodowała całkowitej utraty wartości historycznych i artystycznych układu.

Należy zachować:

- sylwetę miasta z jej dominantami; utrzymanie dotychczasowej wysokości zabudowy,
- historycznie ukształtowany układ przestrzenny,
- osie widokowe,
- przebieg historycznych ulic z towarzyszącym drzewostanem oraz zabudowę wzdłuż nich,
- tereny zielone,
- historyczny wygląd architektoniczny zabudowy o wartości historyczno-kulturowej w zakresie gabarytu, kształtu, pokrycia dachu, detalu architektonicznego elewacji oraz kształtu, wielkości i rozmieszczenia otworów okiennych i drzwiowych.

Nowa zabudowa powinna być dostosowana do historycznej w zakresie usytuowania, gabarytu i formy architektonicznej.

10. Wykonanie karty (autor, data i podpis)

Michał Horbowicz
Ochrona Zabytków KRESY
07.2023 r.

11. Zatwierdzenie karty (podpis wojewódzkiego konserwatora zabytków)*

*dotyczy zabytków niewpisanych do rejestru zabytków i niewłączonych do wojewódzkiej ewidencji zabytków